

IŠ PASKUTINIŲJŲ PROFESORĖS MARIJOS GIMBUTIENĖS SUSITIKIMŲ

Susitikimas su visuomene Švietimo ir kultūros ministerijoje

Pokalbj vedė prof. Norbertas Vėlius

NORBERTAS VĖLIUS: Litanistinio sąjūdžio epochos simboliais yra tapę: Dionizas Poška, Simonas Stanevičius, Simonas Daukantas, XIX amžiaus pabaigos tautinis atgimimas siejamas su Jono Basanavičiaus, Vinco Kudirkos vardais, XX amžiaus – su Čiurlioniu. Mums sunkiais okupacijos metais tokiais simboliais buvote Jūs, buvo prof. Algirdas J. Greimas. Pirmiausia jūs mums simbolizavot minties gilumą, minties jėgą, įžvalgumą, padėjot tais sunkiais metais nugalėti savo kompleksus. Antra, Jūs, kaip ir kiti minėti šio amžiaus žmonės, padėjot atskleisti mūsų kultūros giluminį struktūriškumą, sistemiškumą, viso pasaulio kontekste pažvelgti į mūsų kultūrą iš aukščiau, pamatyti, kad mūsų kultūra be galo turtinga, be galo įvairi, kad ji nenusileidžia nei slavų, nei germanų, nei kitoms kultūroms. Jūsų apibendrinanti minties galia buvo ryški nuo pačių pirmųjų Jūsų straipsnių. Dar 1943 metais baigusi Kauno universitetą Gimtajame krašte paskelbėte straipsnį apie senųjų baltų laidojimo apeigas, kuriame ryškėjo visi Jūsų kaip mokslininkės bruožai. Dar būdama studentė, sugebėjote surinkti be galo daug archeologinių faktų. Tie faktai jums buvo ne daiktai, kuriuos reikia klasifikuoti, skaičiuoti – Jūs ieškojote faktų prasmės, ieškodama prasmės pasitelkėte ir mūsų tikėjimus, ir mūsų papročius, ir mūsų etnografinę medžiagą. Ir sukūrėte puikius perliukus apie mūsų laidojimo papročius, paskui šia tema apgynėte disertaciją. O po disertacijos, ką jau ir kalbėti, – žinom visi, kokios knygos viena po kitos sekė. [...] Jose su tokiu įžvalgumu atskleidėte būtent panoraminį, ne vien atskiros tautos, bet visos Europos kultūros vaizdą. Aš manau, Jūs aprėpėt visos Europos kultūros vaizdą. Aš manau, Jūs aprėpėt visos Europos kultūros fundamentalumą. Kita vertus, Jūs įvedėt į tą kultūrą ir mūsų baltiškąją (straipsniai ir apie Dievą, ir apie dievų trijulę, ir apie Perkūną, ir apie Veleną), ką jau kalbėti apie Jūsų studiją, aiškinančią mūsų ornamento senąją prasmę – ją buvom persispausdinę ir mintinai mokėjom. Mes persirašinėjom ištraukas iš Jūsų knygos Baltai. Jūs įvedėte baltų kultūrą į visos Europos kontekstą. Jūs tapot ir Amerikos moterų simboliu, moterų, kurios sugeba pasiekti mokslo aukštumas ir ginti moters teises [...]. Ir tame galima įžvelgti tautines ištakas, nes lietuviškoji kultūra – tai moterų kultūra. Tapdama pasaulio moterų simboliu, jūs parodėt būtent mūsų kultūros dalelę... Aš gal patetiškai kalbu, bet mums didelis džiaugsmas bendrauti su Jumis, tikiu, kad šitas pokalbis giliai įsirėš į atmintį...

MARIJA GIMBUTIENĖ: Man turbūt reikėjo palypėti paskutiniaisiais savo gyvenimo laipteliais ir sustoti būtent dabar Lietuvoje, kad galėčiau pajusti, kas iš tikrųjų buvo mano gyvenimas... Aš esu nustebinta, kad Jūs žinot, ką aš dariau per tuos metus. Tikiuosi, kad pasikalbėjimas Jums ką nors duos, o jeigu ir neduos, tai pabūsime kartu, ir tai bus atminimas iš tos mano viešnagės.

N. V.: [...] Nepriklausomybę mes iškvojom daugiausia remdamiesi savo kultūra – mes kovojom už savo kalbą, už savo papročius, už savo dainas. Tai buvo pasipriešinimas, tai buvo mūsų rezistencija. Ir dabar, kai Nepriklausomybė iškovota, pasigirsta balsų, kurie mus truputį skaudina, kurie mėgina parodyti, kad šita mūsų kultūra, būtent etninė kultūra, ta giliausia dvasinė lietuvių kultūra, yra praeities etapas, žemesnė stadija. Ir jeigu mes gilinamės į šitą kultūrą, jei bandome palaikyti tas tradicijas, kurios dar gyvos, mus ima kaltinti etniniu fundamentalizmu. Atseit mes norim atsiriboti nuo Europos. Norėčiau pradėti pokalbį nuo mūsų etninės kultūros suvokimo ne tik visos Europos etninės kultūros, bet ir dabartinės kultūros kontekste.

M. G.: Manau, kad pateikėte labai rimtą klausimą. Aš ir birželio 11-ąją Kaune išskilmėse kalbėjau,

kad mums svarbu suprasti, kiek mes turto turim, kad mes turime iš jo pasisemti išminties ir grožio. Jei mes jo, to turto, atsisakysime, tai mes atsisakysime savęs. Dabar visas pasaulis ieško kelių sugrįžti į savo šaknis, į savo žemę. Juk priėjom prie bedugnės krašto – žemė, galima sakyti, yra beprotiškai nuniokota, nuniokota iki tokio laipsnio, kad sunku būtų grįžti į pusiausvyrą... Viso pasaulio globalinė problema – grąžinti žmogui žemės šventumo jausmą, o žemės šventumas Lietuvoje dar ir dabar jaučiamas, aš manau, jo nesam praradę. Mes ta prasme esame privilegijuoti – mes galim daug greičiau suprasti tą ryšį su praeitimi ir jausti jos tęstinumą savyje negu anglai ar prancūzai, ką jau kalbėti apie amerikiečius, kurie jau yra praradę savo šaknis. Žodžiu, mums lengviau puoselėti savo liaudies turtus, savo praeitį negu kitoms tautoms [...], ir tai mūsų išsilaikymo galimybė. Kaip mes kitaip galim išsilaikyti, jeigu ne iš tų versmių. Aš sakyčiau, – mūsų laimė, kad mes turim tą liaudies kultūrą. Nesekim labai moderniais dalykais ir nepamirškime savo šaknų. [...]

Mano supratimu, civilizacija reiškiasi vertybių kūrimu, o ne naikinimu, civilizacija yra tada, kai žmonės vieni kitų nežudo, o ne tada, kai pusei žmonijos neduodama teisės reikštis, kai moteris išnaudojama. Mums reikėtų ieškoti kitokio civilizacijos supratimo, atsisakyti mechanistinės civilizacijos [...]. Kaip tiktai dabar, kai mūsų krašte nelengva, kaip tik dabar svarbu pajusti savo vertę ir kaip nors ją ugdyti, kad kiekvienas žmogus būtų vertas lietuvių vardo, nes man tas vardas visada siejasi su aukšta morale, su tikrai civilizuotu žmogum. Sakyčiau, kad tai mus turi išgelbėti, nes jeigu mes pasimesim šiuo metu, tai bus baigta... Pažvelkim į baltų proistorę: mūsų žemės buvo tarp Berlyno ir Maskvos, net ir už Maskvos [...]. Slavai iš mūsų atėmė beveik du trečdalius žemės, germanai – mažiausia trečdalis, liko tiktai pats vidurys, pats kamienas... Ar mes išlikim, priklausom nuo kiekvieno iš mūsų orientacijos.

N. V.: Jeigu mes norim susigrąžinti bent vieną dalelę dvasinės harmonijos, mes turim pasiremti praeities kultūra. Kur mes šiuo požiūriu stipriausi, ką reikėtų tobulinti?

M. G.: Sakyčiau – mes einam tuo keliu, aš visada galvoju su dėkingumu apie „Ramuvos“ žmones, apie ansamblių žmones – jie puoselėja mūsų meną, mūsų dainas. Sakyčiau, esame gerame kelyje, – daug padaryta toje srityje net ir sovietų laikais – kiek buvo tų ansamblių, kiek čia visko buvo – kaip tiktai taip buvo palaikoma gyvybė. Aišku, nepakanka tik dainuoti ir šokti: išėivijoje mes turime pakankamai šokių, pakankamai dainų, bet gilesnio supratimo, kas yra lietuvių kultūra, nėra, nėra net kam ir paaiškinti. Nėra gilesnės minties. Kad ir apie mūsų mitologiją, baltų mitologiją, kas apie ją daug žino – nėra net ko ir paskaityti, nedaug knygų apie tai...

N. V.: Grįžtant prie mitologijos – kas mūsų mitologijoje paveldėta iš Senosios Europos kultūros?

M. G.: Mano keturiasdešimties metų darbas leido man padaryti išvadą, kad Europos ir mūsų, baltų, kultūrą sudaro du sluoksniai – Senosios Europos ir indoeuropiečių kultūros. Tie sluoksniai yra labai skirtingi: Senosios Europos sluoksnis yra matristinis, remiasi motiniška kultūra, o antrasis, indoeuropietiškas, sluoksnis yra patristinis, su patriarchaline sistema, su ginklais, su karais, su žirgais, su vyriškais dievais. Senosios Europos matristinis sluoksnis turėjo moteriškos lyties deives, nors aš nesakiau, kad nebūtų vyriškų dievų, buvo ir vyriški dievai, bet jie skyrėsi nuo indoeuropietiškujų. Kai tie pagrindiniai sluoksniai susimaišė, mums liko daugiasluoksnė mitologija. Ne vien baltų – ir germanų, ir graikų, romėnų, keltų (beveik visų Europos tautų). Jeigu norime kalbėti apie indoeuropietišką mitologiją, tai turime atskirti moteriškąsias deives – tokias kaip baltų Laima, Ragana, Giltinė, Austėja ir kitas. Svarbiausi indoeuropiečių dievai yra trys: Dievas – dangaus šviesos, kartu ir gamtos atsinaujinimo, vaisingumo dievas; Perkūnas – vaisinantis žemę, įskeliantis ugnį, kovojantis su piktu; trečiasis yra požemio ir nakties dievas – Velenas. [...] Deivės indoeuropietiškame sluoksnyje yra nekuriančios, jog gali būti žmonos ir mylimosios, bet jos nėra kuriančios deivės. O Senosios Europos deivės kuria pasaulį: nuo paleolito laikų, kai atsirado pirmieji raižiniai ir pirmosios

skulptūros (maždaug prieš 30 tūkstančių metų), deivės kūnas vaizduojamas kaip kuriantis. Ilgą laiką nebuvo pastebėta, kad moters krūtys, užpakaliukai, pilvas yra labai svarbūs dalykai, nes yra kuriančiosios, gimdančiosios dalys. Senosios Europos matristinėje kultūroje ryški motinos simbolika, tėvo simbolio mes, proistorikai, negalim atkurti, jo nėra.

Senosios Europos panteone buvo ir vyriškų dievų – žvėrių ir miškų saugotojas, mūsų Miškinis ar Giraitis. Buvo tokių kaip mūsų Rūpintojėlis, toks susirūpinęs, sėdintis dievas. Aš vadinu tą dievą gimstančiu ir mirstančiu. Ir lyginu su mūsų Vaižgantu, kurį Greimas yra atkūręs. Tie dievai yra gimstantys su gamta, augantys ir rudenį mirštantys. Cikliškumas yra būdingas Senajai Europai. Ne tik vyriškieji dievai miršta ir gimsta, taip pat ir moteriškieji, vadinamieji žemės dievai – Žemyna. Pavasarį ji yra nėščia, atgimsta su gamta. Mūsų mitologijoje tas motyvas nėra ryškiai išlikęs, nėra motinos ir dukters ciklo. Graikų mitologijoje motina miršta ir paskui atgimsta kaip jauna deivė. Ir pas mus taip tikriausiai yra buvę, tik tai reikia mokėti atkurti. Cikliškumas labai būdingas Senajai Europai: būdingas dvigubas jauno ir seno, jauno, augančio, ir senstančio dievo arba deivės motyvas. Senosios Europos deivės – Laima, Giltinė – reiškiasi ne kaip viena, bet kaip dvi arba trys. Trijulės yra labai būdingos, bet taip pat ir dvejetukai. Trigubinimas susijęs su mėnulio fazėmis – gimstančio mėnulio, augančio ir mirstančio. Po to lieka juodosios dienos – ir vėl viskas atgimsta. Jeigu prisiminsim Laimą, tai ji dažnai reiškiasi kaip trys Laimos. Giltinė taip pat gali būti ir jauna, ir sena. Ragana atstovauja chaosui, mirčiai. Bet mirtis ir chaosas mūsų religijoje visada susijęs su atgimimu. Kai Ragana miršta, iš jos išeina gyvatukas, visa gyvybinė energija. Jinai pilna tos gyvybinės energijos ir atgimusi pasirodo ne kaip senė, sutaršytai plaukais ir baisi, bet kaip gražiausia jauna mergina kur nors prie karklų, prie upelio, prie gyvybės vandens.

N. V: Jūs labai įžvalgiai pastebėjote, kad lietuvių mitologijoje nėra tokia ryškia forma išreikštu mitų apie mirstančią arba į požemį nueinančią deivę, motiną ar jos dukterį... Bet mes, kaip teisingai pastebėjote, galime rekonstruoti ir galime atsekti šį motyvą iš pasakų, iš tikėjimų, iš papročių. Viena tokių pasakų yra „Eglė žalčių karalienė“. Toje pasakoje ne deivė, o paprasta mergaitė nueina į požemio karalijos Žalčio sritį ir paskui vėl yra sugražinama. „Eglėje žalčių karalienėje“ atsispindi ir vyriško dievo – mirstančio arba numarinamo, užmušamo, sukapojamu dalgiais – motyvas, būdingas Sirijai, Egiptui ir Viduržemio jūros arealui. Šie mitai žinomi daug tūkstančių metų. Būtent Žilvinas yra gimstančio ir mirstančio dievo reliktas. Latvių mitologijoje ir Laumas, ir Lauma, atrodo, yra būvą vaisingumo, derlingumo dievai, laumės, ir jaunos, ir senos, vaizduojamos su moteriškumą parodančiais atributais. Latvių mitologijoje, dainose laumės vadinamos velnio vogtomis jaunamartėmis – jas, matyt, velnias yra pavogęs ir nugabenęs į požemį, iš kur jos vėl išėjo.

Profesorė, kalbėdama apie Senąją Europą, atskleidė vieną iš svarbiausių savo pasiekimų. Mano, kaip mitologo, požiūriu, Jos didžiausias pasiekimas yra tai, kad Ji pradėjo taikyti naują metodologiją mitų tyrimui, būtent, skirti mitologinius sluoksnius – senąjį Senosios Europos ir naujesnį – indoeuropietiška. Po Jos taip darė visi mitologai, bet profesorė buvo pradininkė, ir tai buvo didžiulis atradimas. Be to, Ji pirmoji baltų mitologijai tyrinėti pradėjo taikyti modernias metodologijas – Dumézilto, Lévi-Strausso. Profesorė atkūrė svarbiausią lietuvių indoeuropietiško dievų trijulę (jau ir Greimas šioje srityje kai ką darė). Profesorės nuopelnas, kad Ji atkreipė užsienio mokslininkų dėmesį, jog mūsų mitologija perspektyvi taikant naujas metodologijas. Neabejoju, kad ir žinomas kalbininkas, mitologas Puhvelas Jūsų poveikyje parašė labai gerą straipsnį, kur pažiūrėjo į baltų, ypač prūsų mitologiją pagal trinarę Dumézilio sistemą. Mes dėkingi profesorei, kad Ji išvedė lietuvių mitologiją į pasaulį...

M. G: Mano laimė, kad aš visą laiką domėjausi tautosaka, mitologija, domėjausi ne tiek materialine, kiek dvasine kultūra. Jeigu aš būčiau nepažinusi lietuvių tautosakos, mitologijos ar latvių mitologijos,

tai kažin ar būčiau pasiekusi to, ką pasiečiau. Kita vertus, būdama archeologė, kasinėjau Italijoje, Graikijoje, Jugoslavijoje, važinėju po Europos muziejus, turėjau visai kitą pasiruošimą negu kalbininkai, kurie sėdėjo prie rašomojo stalo. Reikėjo į daug ką pažiūrėti iš kito taško, o man likimas kaip tik ir davė tą kitą tašką. Turėjau progą kasinėti kaip tik tose vietose, kur kažkada buvo pats kultūros centras, net keista, kad ten dabar žmonės pjauna vienas kitą. Kai kasinėjau, gyvenau pasibaisėtinomis sąlygomis, o atkąsdavom gražiausius namus, švairius, gerai prižiūrėtus, atkąsdavom šventyklas, deives. Įdomu, kaip keičiasi istorija, kaip spirališkai kartojasi – nėra linijinio kilimo į viršų. Pakylama, paskui – destrukcija, paskui vėl viskas iš naujo.

N. V.: Prisimenu, su kokia meile mes priėmėm Jūsų knygą apie baltų ornamento simboliką. Ir mus pirmiausia tada nustebino bendrosios ornamento prasmės, kurią nulemia pasaulėjauta, suvokimas, nustebino sugebėjimas perskaityti visą tekstą, o tik paskui ieškoti atskirų detalių. Norėčiau, kad ir čia išskirtumėte, kas mūsų simbolikoje yra paveldėta iš Senosios Europos ir kas indoeuropietiška.

M. G.: [...] Liaudies menas yra labai vientisas, negalima ryškiai atskirti ir sakyti – čia iš Senosios Europos, o čia iš indoeuropiečių kultūros. Aišku, kad mėnuliai, žvaigždės, perkūnai – indoeuropietiškas sluoksnis. Bet... kalbėdami apie saulę, galime suklysti, nes Saulė, Saulytė yra paveldėjusi kažką iš abiejų sluoksnių. Yra Saulytė, kuri šildo, kuri labai svarbi atgimimui, ir yra Saulytė – nuotaka. Čia susikryžiuo dvi epochos, ir tokio susikryžiuo galima rasti gana daug. Pažvelkime į vadinamuosius saulės kryžius – kas ten per spinduliai... Ogi augalai. Ta visa augmenija, aš sakyčiau, yra iš Senosios Europos. Tikėjimas, kad persikūnijama į augalus, į paukščius, į kitus gyvūnus, yra iš Senosios Europos. Šiuose kryžiuose kaip tik tas motyvas, tai atgimimo simboliai. Žalčiai, gyvatės, aišku, taip pat iš Senosios Europos. Prisiminkime Nidos antkapinius paminklus – pilna rupūžių ir varlių, gryna Senoji Europa. Aš pati esu iškasusi akmeninių rupūžių skulptūrėlių, kurių galvos būdavo gimimo, atgimimo simbolis – lėlija. XIX amžiaus Nidos atkapčiuose paminkluose yra labai daug seno motyvo, tikėjimo, kad žmogus visą laiką atgimsta – kaip lėlija ar kaip paukštis. Daug kur mes galime rasti labai senų motyvų, mūsų audiniuose irgi yra daug Senosios Europos elementų, mes nepraradome Senosios Europos kultūros, mokėjom perimti ir paskui transformuoti į kažką nauja. Mūsų dviaukščiai, triaukščiai koplytstulpiai – tai gyvybės medžiai. Mūsų tikėjimą vienu žodžiu galima apibūdinti kaip gyvybės religiją, labiausiai to ieškojom ir visą laiką akcentavom gyvybę, ne mirtį. Mūsų religija buvo gyvybės religija, ir dabar galėtume akcentuoti ne mirtį, ne gedulą, o gyvybę. Taip mums būtų lengviau gyventi.

N. V.: [...] Archeologai kol kas neliečia klausimo, kas gyveno mūsų teritorijoje prieš ledynų slinkimą. Kaip būtų galima sieti tautų kraustymosi prieš ledynmeti su indoeuropiečiais, kurie galbūt iš šių kraštų yra nusidanginę prie Juodosios jūros?

M. G.: Gana komplikuotas klausimas. Mano vartojamas Senosios Europos terminas yra nuo žemdirbystės įsigalėjimo laikų – nuo VII iki III tūkstantmečio pr. Kr. Iš to laiko mes turime labai daug medžiagos – daug skulptūrų, daug keramikos, simbolių, net sakralinį raštą. Pagal tai galime apibūdinti tą kultūrą, jos šaknys eina į vėlyvąjį paleolitą, kurį taip pat galime atkurti pagal skulptūras, pagal uolų raižinius. Bet kuo giliau, tuo mažiau medžiagos... Jau dabar aišku, kad religija atsirado ne 30 tūkstančių metų pr. Kr., ji egzistavo ir prieš milijoną metų, ir galbūt prieš du milijonus. Bet reikia atlikti dar daug kasinėjimų, kad būtų galima ką nors daugiau pasakyti. O dabar į Jūsų klausimą dėl indoeuropiečių... Kai klimato sąlygos pasidarė geresnės, kai atšilo, žmonės slinko į šiaurinę Europą. Mūsų mezolito kultūra buvo gana aukšta – tarp Danijos ir Estijos buvo medžiotojų ir žvejų kultūra, iš jos vėliau išsivystė mūsų garsioji Narvos kultūra, kurią tyrė Rimutė Rimantienė (jos rasta deivė, mano supratimu, yra deivė pelėda, nors ji mano, kad tai buvo kažkoks vyriškas dievas, bet galima palikti tą klausimą ateičiai). Maždaug dešimt tūkstančių metų tęsėsi ta kultūra ir vėliau turėjo labai didelės

įtakos mūsų baltiškajai kultūrai. Ant Narvos kultūros užsiliejo indoeuropietiška kultūra, atėjusi iš pietų Rusijos, – šios teorijos laikaisi trisdešimt metų. Gana komplikauta išsiaiškinti, kaip tai įvyko, kaip tie indoeuropiečiai įsigalėjo. Jiems reikėjo maždaug 2 tūkstančių metų, kad po truputį pakeistų visą Europą ir iš matrustinės kultūros padarytų patristinę. Žodžiu, aš nemanau, kad indoeuropiečiai būtų buvę kur nors Vakarų Europoje prieš 20 tūkstančių metų. Ne, jie susiformavo maždaug VI tūkstantmetyje pr. Kr. pietinėje Rusijoje, į šiaurę nuo Kaukazo, Volgos srityje, ir V tūkstantmečio pirmojoje pusėje ši kultūra paplito gana dideliame plote. Tie pastoralistai, gyvulių augintojai prisijaukino arklį, išrado vežimą, buvo gerai apsiginklavę – turėjo durklus, geras strėles, lankus ir ietis, skydus. Šitaip atėjo į Europą (aš Europa vadinu teritoriją, besidriekiančią į vakarus nuo Juodosios jūros). Senosios Europos žemdirbiai buvo nepasiruošę susitikti su ginkluotais žmonėmis, buvo priversti pasiduoti atėjūnams ir jų kultūrai. Iš šio susikryžavimo paskui išsivystė istorinė Europa.

N. V.: Pagal priešpriešų sistemą čia labai gražiai susijungia ta švelnioji, taikioji moteriškoji žemdirbių kultūra ir kita pusė – karingoji vyriškoji indoeuropiečių kultūra. Ar nepagalvojot – gal tos kultūros kada nors praeityje sudarė vienovę, ar jos negalėjo jungtis į harmoningą vienovę, kaip vyras ir žmona jungiasi į šeimą? Galėjo ir šios kultūros kaip atskiros gentys turėti kažkokius ryšius...

M. G.: Manau, kad ši asimiliacija vyko, vyko maišymasis, vedybinis gyvenimas. Aišku, galima tą vyro ir moters alegoriją turėti – susijungė dvi skirtingos kultūros, tačiau mes galime kalbėti apie indoeuropiečių protautę tik tam tikrame areale, tik tai tam tikru metu; būtent kaip tik ten jie pradėjo plisti, kaip tik tenai užsiaugino arklį, kaip tik tenai vyras pasidarė visuomenėje svarbesnis, nes jis kontroliavo dideles gyvulių bandas ir žirgus, jis iškilo ir nužemino moterį – moteris pasidarė reikalinga tik tai vaikams gimdyti. Aš taip matau tą procesą...

N. V.: Man maga dar daug klausti, bet... klauskit ir kiti.

KLAUSIMAS IŠ SALĖS: Kai kurie Lietuvos archeologai sako, kad probaltai atėjo iš pietų ir vakarų, nuo Dunojaus ir nuo Elbės [...] Kokiame dideliame areale probaltai gyveno, rodo ir kalbininko Pėteraičio hidronimų tyrinėjimai. Ką galima dar atrasti Mažojoje Lietuvoje?

M. G.: [...] Aišku, kad baltai į dabartines žemes atėjo iš Vidurio Europos, tai yra iš jūsų minėtų Elbės, vidurio Dunojaus sričių. Iš čia pasislinkta į šiaurę. Tai įvyko jau IV tūkstantmetyje pr. Kr. Jau tada Vidurio Europa buvo suindoeuropietinta. Kai indoeuropiečiai ėjo nuo Juodosios jūros į Vidurio Europą, Senosios Europos gyventojai gyveno paraleliai su atėjūnais – susihibridizavo, susijungė viena kultūra su kita maždaug per tūkstantį metų. Ir iš čia jie tikrai III tūkstantmetyje pasislinko į šiaurę [...]. Būtų nepaprastai svarbu nepamiršti Karaliaučiaus srities, kodėl mes turim apleisti pačias svarbiausias, turtingiausias protėvių žemes – čia tūkstančius metų buvo mūsų kultūros centras, čia pačios turtingiausios baltų žemės. Dabartinė Karaliaučiaus sritis, Klaipėdos sritis, Palanga buvo tie centrai, iš kur keliavo gintaras. Į Romos imperiją, į Graikiją – visur Europoje pilna gintaro. Užtat ir radiniai čia patys turtingiausi. Kaip tik čia reikia kasinėti.

KLAUSIMAS IŠ SALĖS: Ar jūs nemanote, kad baltų teritorijos traukimas susijęs su patristinės kultūros įsigalėjimu?

M. G.: Gali būti [...] Moteris yra išlaikiusi tą senąją kultūrą, lietuvybę, o patristinė kultūra... ant žirgų jodami, mes neturėjome tikros politikos, kaip išlaikyti tas žemes, neatsiėmėm suslavintų teritorijų. Nesugebėjom, deja. Tai buvo šiaip pasijodinėjimai. Ir praradom vieną žemę, paskui kitą... nedaug beliko. [...]

KLAUSIMAS IŠ SALĖS: Kaip matrustinėje kultūroje įsivaizduota, kas mūsų laukia po mirties?

M. G.: Mano vienas pačių pirmųjų straipsnių buvo apie mirtį ir sielą, išspausdintas 1947 metais, bet parašytas dar Lietuvoje, kai man buvo dvidešimt metų. Man tas klausimas baisiai rūpėjo – kas po mirties? Man buvo penkiolika metų, kai mirė mano tėvas, ir turbūt dėl to aš pasidariau archeologė. Laidosena buvo mano disertacija, taip pat ir bakalauro tema, bet į klausimą labai lengvai negalėčiau atsakyti.

Aš manau, pas mus vyrauja ciklinis mirties ir atgimimo supratimas. Nėra mirties – yra atgimimas, yra amžinas atgimimas, ir žmogaus gyvenimas labai susijęs su žemės gyvenimu. Mes tai jaučiame, todėl tikime į sielos perėjimą į augalą, į gėlę, į leliją, paukštį, žaltį. Gyvybinė energija negali žūti, ji išlieka – ir daugelis mūsų jaučia, kad mūsų mirusieji yra tarp mūsų, galutinai neišeina. Indoeuropiečių tikėjimas visai kitoks: po mirties gyvenamas toks pat gyvenimas kaip gyventas žemėje. Dėl to po valdovo mirties kartu laidojama jo gyva žmona, jo tarnai, vergai, šunys, žirgai (mūsų Algirdas buvo palaidotas su aštuoniolika žirgų, su visais ginklais, su tarnais ir medžioklės šunimis, Kęstutis taip pat). Aš manau, kad Senosios Europos tikėjimas yra labai gražus, labai stiprinantis.

KLAUSIMAS IŠ SALĖS: Ką rašote, ką parašysite, ko Lietuva sulauks, ko Europa sulauks?

M. G.: Labai optimistiškas klausimas. Norėčiau dar pagyventi, norėčiau dar parašyti, bet yra tam tikrų kliūčių šioms optimistinėms mintims. Esu parašiusi dar vieną knygą, atidavusi ją leidėjui prieš išvažiuodama iš Kalifornijos, tolesni planai – pervesti savo medžiagą į kompiuterius, kad studentai galėtų naudotis tuo, ką esu parašiusi ir paskelbusi anksčiau.

KLAUSIMAS IŠ SALĖS: Kokia Jūsų nuomonė dėl deivių ir dievų hierarchijos? Mano supratimu, tai vėlesnio mąstymo produktas.

M. G.: Manau, kad Jūs teisi. Analizuojant tą procesą – kaip kristalizavosi, kaip kryžiuosiai tos dievybės, matome, kad iš jų išsivystė tai, ko mes norėjome. Be abejo, tarp visų dievybių yra glaudus ryšys, moteriškas dievybes galima sujungti į vieną, taip glaudžiai jos susijusios.

KLAUSIMAS IŠ SALĖS: Jūs ilgai gyvenote Amerikoje – ar galima pastebėti paralelių tarp indėnų ir baltų kultūrų?

M. G.: Galima surasti daug paralelių, ypač jos ryškios lyginant indėnų žemės motiną ir mūsų Žemyną. Beje, žemės dievybė egzistuoja beveik kiekvienoje kultūroje – ir Kinijoje, ir Indijoje, ir Australijoje...

N. V.: Man beklauptant ir beklauptinėjant prisiminė vienos knygos įvade Jūsų labai gražiai aprašytas tas didysis amžinai žaliuojantis ąžuolas, kuris auga prie Baltijos jūros. Puikiai žinom jo prasmę: tai pasaulio, tai gyvybės medis, tai mediatorius tarp dangaus, žemės ir požemio. Norisi Tamstą palyginti su tuo amžinai žaliuojančiu medžiu. Tas sakralinis ryšys tarp Jūsų ir mūsų išliks visada.